

HERFØLVRAKET

En foreløpig orientering om undersøkelsene foretatt sommeren 1985.

Av arkitekt Erik Karlsen

Under dykking ved øya Herføl, Hvaler kommune, nær riksgrensen, fant to dykkere fra Halden sportsdykkerklubb, Aril Sandtangen og Tron Jacobsen, sommeren 1983 vrakrester. For de fleste dykkere ville det de så ikke vært annet enn stener på sandbunn. Men disse to ble nysgjerrige på de runde og regelmessige formene. De løftet på dem, og det viste seg å være nydelige flasker og leirkrukker. Dusinvis. Funnet ble meldt til Norsk Sjøfartsmuseum i Oslo som så sendte fagfolk ned for å foreta registrering av funnet.

I februar 1984 ble det foretatt en mindre ekspedisjon for å berge de gjenstander som lå synlig. Til dette formål ble det laget et rutenett på 10 x 4 m med ruter på 1 x 1 m i tauverk med blyinnlegg. Dette ble så lagt ut over området med gjenstandene. Hjørnene på rutenettet ble målt inn i forhold til to jernbolter som man slo inn i en nærliggende fjellvegg. Man fjernet nå gjenstandene og refererte dem til den ruten de lå i.

Sommeren 1985 ble det gjennomført en mer omfattende undersøkelse av vrakfunnet i regi av Norsk Sjøfartsmuseum under ledelse av konservator Johan Kloster. En leir med nærmere 20 telt, inkludert kjøkkentelt og forsamlingsstelt ble opprettet på Herføl. Inntil 15 dykkere deltok i arbeidet under vann. Utgravingen startet med at man lå ned på riktig sted det samme rutenettet som var benyttet tidligere. Ved hjelp av en air-lift ble hver enkelt rute gravet ned til "steril" bunn. Bunnmaterialet var fra grov til fin skjellsand. Alt materialet fra air-liften ble tømt i et soll plassert på en flåte over vraket. Alle gjenstander som kom opp fra vraket, enten de ble tatt opp av dykkerne eller de kom via air-liften, ble registrert i forhold til den ruten de lå i på bunnen. Etterhvert som gjenstandene ble bragt i land fikk de nummer, ble fotografert, målt og beskrevet.

Det var et rikholdig materiale. Karakteristisk var de over 1200 svenske sølvmyntene, samt to platemynter i kobber. Mange vinflasker, noen med rester av vin i, navigasjonsinstrumenter,

tømmermannsverktøy, spisebestikk, dybdelodd, vindusglass med blyrammer. Myntene var av årganger fra ca. 1660 til 1720. Gjenstandsmaterialet er for tiden under bearbeiding og vil forhåpentligvis gi en mer sikker datering.

Vrakfunnet ble vist stor interesse i media og blant lokalbefolkningen. For å spre informasjon om marinarkeologi og øke interessen for lokal sjøfartshistorie ble det en kveld arrangert et møte i forsamlingshuset på Herføl. Johan Kloster holdt lysbildeforedrag, det ble vist gjenstander og mynter fra vraket og demonstrert dykkerutstyr. Forsamlingshuset fyltes til siste plass, så både fastboende og sommergjestene satte stor pris på tiltaket.

Under den tidligere registreringen ble det fastslått at det fantes sammenhengende skipstømmer utenfor området hvor størstedelen av løsfunnene lå. De siste dagene av utgravingen ble benyttet til å undersøke hvor mye som fantes igjen av skipet. Etterhvert som skipstømmeret ble frilagt ble det innmålt med tre-punktsmetoden. Denne målemetoden gir oss x-, y- og z-koordinater til hvert av de innmålte punkter, og gir som resultat nøyaktige snitt- og plan-tegninger av vraket. Metoden er forøvrig inngående beskrevet i Norsk Sjøfartsmuseums årbok for 1984.

Vi fant babord skuteside og kjølen i sammenheng over en lengde av nærmere 30 m. Området fikk etterhvert en omfattende utstrekning, så bare en mindre del av skipstømmeret ble frilagt i denne omgangen.

På bakgrunn av gjenstandsmaterialet går de foreløpige antagelsene ut på at dette må ha vært et svensk handelsfartøy som forliste en gang mellom 1720 og 1750. Det pågår for tiden undersøkelser i norske tollarkiver for å finne ut hvilket skip det kan ha vært. Arbeidet har vist seg vanskelig fordi deler av arkivene fra denne perioden er sanert. Dersom det fra svensk side skulle være noen som har nyttige informasjoner i dette arbeidet, ville Norsk Sjøfartsmuseum være takknemlig for tips.